

آشنایی با شیخ محمد آقایی؛ روحانی، قاری قرآن و مؤذن خراسانی

مؤذن صاحب نامی که در مسجد گوهرشاد اذان می گفت

محمد آقایی یکی از اهالی خراسان است که حیاتش در مقطعی با آستان علی ابن موسی الرضا (علیه السلام) گره خورده است. اهل فن او را یکی از برجسته‌ترین و صاحب سبک‌ترین مؤذنان آستان قدس رضوی می‌دانند.

می‌گویند ۱۳۰۴ توی روستای کاهو به دنیا آمده و خانواده‌اش همه اهل قرآن بوده‌اند این است که محمد آقایی هم شانزده ساله که می‌شود به قصد تحصیل علوم دینی از روستا می‌آید مشهد و با رفتن به مدرسه نواب می‌شود یکی از مجاوران آقا علی ابن موسی الرضا (علیه السلام) و توی خانه برادرش در محله نوغان ساکن می‌شود اما اینطوری نیست که همه اوقاتش را در مشهد بگذرانند و معمولاً ایام ماه مبارک به کاهو باز می‌گشت و توی کشاورزی به خانواده کمک می‌کرد اما جز این وظیفه دیگری هم داشت. وظیفه‌ای که خاطرهایش را برای اهالی کاهو باقی‌نمانده باشد اما ممکن است خشت و گل پشت بام حسینیه روستا هنوز صدای اذان محمد را در سحرهای ماه مبارک در خود داشته باشد و از او یاد کنند. هر چند محمد در خواندن اذان استادی نداشت و انگار این کار را برای دل خودش انجام می‌داد اما همین کار دلی در یکی از شب‌های سال ۱۳۲۰ به دل طاهری تولید مسجد گوهرشاد در آن زمان نشست و به اهالی پیغام داد که به شیخ بگویید فردا به مسجد گوهرشاد بیاید. اینطوری محمد آقایی شد مؤذن مسجد گوهرشاد و وقت نماز صبح، ظهر و مغرب در این مسجد اذان می‌گفت و می‌گویند در شب‌های جمعه هم شب خوانی داشت. این را اگر مردم به خاطر نداشته باشند حتماً کاشی‌های مسجد گوهر شاد به خاطر دارند که صدای محمد بدون بلندگو و دستگاه از گلدسته‌های مسجد گوهرشاد چطور در صحن و حیاط مسجد شنیده می‌شود. گوهرشاد تنها مسجدی نیست که محمد آقایی در آن اذان گفته است. او هفت سال بعد از این تاریخ در سال ۱۳۲۷ شمسی به تهران رفت و زمانی که ناظم زاده متولی مسجد امام (ره) بود، مؤذن آن جا شد. همان جا بود که نخستین اذان معروف خود را در رادیو تهران ضبط کرد و اینطوری صدایش ماندگار شد.

اذان که در فرهنگ ایرانی، اسلامی، یکی از گونه‌های مناجات به شمار می‌رود، در اواخر عهد قاجاریه، براساس الگوهای عربی اقامه می‌شد. بنا به اسناد و مدارک موجود می‌توان گفت اذان بر اساس موسیقی ایرانی برای اولین بار توسط محمد فلاحی معروف به دماوندی اقامه شده و پس از آن است که خوانندگان آواز ایرانی به اقامه نماز طبق دستگاه‌های ایرانی پرداخته‌اند و نام برخی از آن‌ها در لیست ماندگاران این عرصه به ثبت رسیده است. در خصوص اذان محمد آقایی شاید یکی از مهم‌ترین نکته‌ها این باشد که او جزو مؤذنینی است که در نحوه اقامه اذان از

دستگاه‌های ایرانی بهره برده‌اند. به گفته کارشناسان اذان معروف محمد آقایی از نظر دستگاه‌های موسیقی با استادی و مهارت خاص درمایه‌ای از «دستگاه شور» به نام بیات ترک اجرا می‌شده است. این دستگاه، قالب مناسبی برای مناجات خوانی، مناقب خوانی، اذکار و ادعیه عرفانی است که مرحوم آقایی با شناخت کامل از قابلیت‌های این دستگاه برای اولین بار اذان را در این دستگاه خوانده است. اذان آقایی دارای یک حسن مطلع و حسن ختام است و در ابتدای اذان علاوه بر ذکر کلمات و عبارات اذان، تسبیحاتی خوانده شده است. یکی دیگر از مهم‌ترین ویژگی‌های منحصر به فرد اذان مرحوم آقایی فرود آمدن صدای خود در انتهای اذان در درآمد شور است. به نحوی که ایشان لاله الا الله انتهای اذان را در مرتبه دوم در قالب درآمد شور به پایان می‌رساند. یعنی اگر شروع و متن اذان در بیان ترک اجرا گردیده، صدای خود را در انتها به خواستگاه اولیه می‌رساند و اذان را در همان درآمد شور خاتمه می‌دهد. با توجه به غنای موسیقایی و معنوی اذان «محمد آقایی» و برای نگهداری از اذان قدیمی او، این اثر در ۲۹ شهریور ۱۳۹۰ به شماره ۱۹۷ در فهرست میراث معنوی ایران ثبت شد و در گروه سنت‌ها و نمودهای شفاهی در شاخه موسیقی قرار گرفت. محمد آقایی روز یکشنبه ۱۸ مهر ۱۳۷۲ پس از یک دوره بیماری طولانی در تهران در سن ۶۸ سالگی درگذشت و فردای آن روز در قطعه ۷۶، ردیف ۱۰۹ بهشت زهرا به خاک سپرده شد. هر چند سال‌ها از فوت او می‌گذرد اما صدای ادانش هنوز از رادیو و تلویزیون پخش می‌شود.

